

ПЕТРО КОЛЕСНИК

ІВАН ЯКОВИЧ
ФРАНКО

ПЕТРО КОЛЕСНИК

ІВАН ЯКОВИЧ
ФРАНКО

(КОРОТКА БІОГРАФІЯ)

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
КИЇВ - 1956

Портрет роботи
Народного художника СРСР
В. І. КАСІЯНА

Редактор М. В. Сидоренко

Художник Г. К. Тидинян

Техн. редактор М. П. Вуск

Художній редактор А. М. Девянін

Коректор Н. Ф. Швець

ПЕТРО КОЛЕСНИК.

ИВАН ФРАНКО

(Краткая биография)

(На украинском языке)

БФ 09497. Здано на виробництво 11/VII 1956 р. Підписано до друку 16/VII 1956 р.
Формат паперу 84 × 108¹/₂. Паперових арк. 1¹/₂. Друк. арк. 1,64. Обліково-
видавн. арк. 1,367. Ціна 10 коп. Зам. 731. Тираж 70 000.

4-та поліграфічна фабрика Голоовидаву Міністерства культури УРСР,
м. Київ, пл. Калініна, 2.

Зелене підгір'я Карпат з його розкішною чарівною природою. Простора долина, оточена темною стіною лісів. За ними — вершини далеких гір. У долині розкинулось село Нагуєвичі. Осторонь, на пагорбі, — з десятків хат, завітчаних садками. Звідти чути гупіт ковальських молотів і легкий передзвін молотка по ковадлі. Це Слобода, чи, інакше, присілок Гора. Тут 27 серпня 1856 року в сім'ї сільського коваля народився великий український письменник, вчений і громадсько-політичний діяч — Іван Якович Франко.

Прекрасний край, роботящі, талановиті люди, але життя їхнє — справжнісіньке пекло...

Силоміць відірвана від своєї матірньої основи — східноукраїнських земель, — Галичина часів Франка була провінцією Австро-Угорської імперії з дуже відсталим сільським господарством, з малорозвиненою промисловістю, яку австрійський уряд з політичних міркувань штучно гальмував. Щоб тримати народ в покорі і викоренити споконвічне прагнення населення Галичини до возз'єднання з Україною, уряд будував свою внутрішню політику на гнобленні національних меншостей, нацьковував одну народність на іншу. З тією ж метою австрійці всіляко заохочували і підтримували польських панів-магнатів, дозволивши їм розпоряджа-

тися в Галичині як у себе вдома. Вірно слугуючи австрійським колонізаторам, польська шляхта водночас робила все можливе для того, щоб полонізувати і окатоличити галицькі землі. Пани-магнати не тільки безсоромно грабували українське селянство, а й ганьбили його культуру, мову, звичаї.

Затиснутий у лещата подвійного гніту, народ жив у страшних злиднях, був безправним, затурканим, темним. Дбати про його освіту, про розвиток культури було нікому. Інтелігенція в своїй більшості складалася з попів та учителів-поповичів, які діставали виховання й освіту в католицько-клерикальних учбових закладах, засвоювали найбільш реакційні ідеї. Ця інтелігенція плазувала перед урядом і великими панами, відгороджувалась від свого народу, ставилась до нього з презирством і водночас боялась його. Розбившись на ворогуючі табори — «москвофілів» і «народовців», — вона вела дріб'язкову гризню за мову і правопис.

«Москвофіли» заявляли, що галицьке населення — не українці, а росіяни, що ніякої України і української мови немає, а є і мусить бути єдина неділима Росія. Вони писали незрозумілою для народу мовою, так званним «язичієм» — мішаниною церковно-слов'янських, російських, українських і польських слів. Серед «москвофілів» діяли агенти російської царської охоранки.

«Народовці», навпаки, говорили про «окремішність» України, писали українською народною мовою, на словах уболівали за своїм народом, розпалювали серед селянства ненависть до «ляхів» і «москалів». Та водночас вони були вірними слугами уряду і католицької церкви. Серед «народовців» діяли агенти австрійської жандармерії.

Обидві партії нічого корисного для народу не робили. Вони гризлись між собою, поки було тихо, поки народ мовчав, як віл у ярмі. Коли ж спалахували селянські бунти, коли темний, доведений до відчаю хлоп

брався за вила чи сокиру і повставав, тоді і «москвофіли» і «народовці» забували про свої сварки, об'єднувались і допомагали урядові боротися з народом.

В 60—70-х роках ХІХ ст. становище в Галичині змінилось. Значно швидше, ніж раніше, став розвиватися капіталізм. У Бориславі та інших місцях відкрились нафтові промисли, почали копати земляний віск, чи озокерит. Земельні угіддя стали предметом шаленої спекуляції. Тисячі і тисячі селянських господарств дуже швидко розоряються і продаються з молотка за несплату податків і боргів лихварям. Десятки тисяч людей, «звільнених» капіталом від землі, йдуть на заробітки. Село розшаровується, міцніє куркульська верхівка, народжується сільськогосподарський і промисловий пролетаріат, який і заявив про своє існування відомим бунтом бориславських ріпників у 1873 році.

Уже в дитячі роки, годинами просиджуючи в батьковій кузні, Франко наслухався розповідей про люте горе народу, про сваволю панів, про бунти ріпників Борислава і молодецькі діла народних месників — опришків. Уже тоді в душі хлопчика загорівся негасимий огонь любові до простого трудящого люду і ненависті до його гнобителів.

До кузні Яця-коваля — батька Івана Франка — збиралися різні люди. Були тут і сусіди, були й знайомі з далеких сіл, заходили й робітники, що йшли на Борислав шукати роботи чи поверталися звідти додому, ще більш обдерті й нужденні. В кузні було тісно, гамірно, особливо тоді, коли «обливали» тільки-но зроблену сокиру чи лемеша.

Червоніє, спалахуючи, вугілля в горні. Полум'я в'язкою блискучих ножів бухає вгору, надсадно посапує ковальський міх. Хлопчик, не відриваючи від горна свого зачудованого погляду, прислухається до запальних розмов.

«На дні моїх споминів,— згадував потім Франко,—

і досі горить той маленький, але міцний огонь... Се огонь у кузні мого батька. І мені здається, що запас його я взяв дитиною в свою душу на далеку мандрівку життя. І що він не погас і досі».

Уже в зрілому віці Франко написав свій відомий вірш, в якому батьківська кузня малювалась йому тим осередком, що притягав до себе серця простих людей, пробуджував їх до боротьби за свободу.

У долині село лежить,
понад селом туман дрижить,
а на горбі край села
стоїть кузня немала.

А в тій кузні коваль клепле,
а в коваля серце тепле,
а він клепле та й співа,
всіх до кузні іззива.

«Ходіть, люди, з хат, із поля!
Тут кується краща доля.
Ходіть, люди, порану,
вибивайтесь з туману!»

Та тумани хитаються,
понад селом згущаються,
розляглися по полях,
щоб затьмити людям шлях.

Щоб закрити їм стежини
ті, що вгору йдуть з долини,
в тую кузню, де кують
ясну зброю замість пут.

З батьківського дому Франко виніс глибоку любов до народної пісні, до праці, до трудящої людини, виніс палку віру в можливість кращого життя, відразу до всяких нероб і дармоїдів, які пожирають працю чужих рук.

Шестилітнім хлопчиком він вступає до початкової школи в сусідньому селі Ясениці-Сільній, звідки була родом його мати. Через два роки Франко перейшов до

монастирської школи отців-василіян у Дрогобичі, де провчився три роки. Потім вступив до дрогобицької гімназії. Важка це була наука.

Про школу отців-василіян письменник згадує з жахом. Учителями в ній були ченці. Виховували дітей не добрим словом, а різкою, жорстоким катуванням.

Коли Франкові було 9 років, помер його батько. Мати одружилася вдруге, бо з малими дітьми важко їй було господарювати. Вітчим Франка — Гринь Гаврилик, бориславський ріпник, людина сильного характеру і ясного розуму. Він усіх сил доклав, щоб малий Іван учився й далі і здобув собі добру освіту. На шістнадцятому році життя Франко втратив матір і лишився по суті круглим сиротою. Перед недосвідченим хлопчиком простилався важкий шлях самостійного життя, сповнений нужди і поневірянь. Але вчитися він не кидає.

Як початкова школа, так і гімназія, з її панською погордою до простого народу, були чужі Франкові. Його зневажали за мужиче походження, за простий, бідний одяг. Але тихий, бідно одягнений хлопчик несподівано для всіх виявився найздібнішим учнем. Учителі по-різному впливали на хлопця, та він уперто шукав у житті своїх власних стежок. Гострий, допитливий розум і гаряче серце ведуть його в саму гущу життя. Не задовольняючись мертвою гімназіальною наукою, він самотужки вивчає іноземні мови, знайомиться з творами найбільших майстрів світової літератури: Шевченка, Пушкіна, Гете, Гейне, Шекспіра, Гомера, Софокла та інших, захоплюється природничими науками, історією, філософією. Франко мав таку пам'ять, що міг цілогодинну лекцію учителя переказувати майже слово в слово. Вогненні твори Шевченка так вразили й захопили його, що він міг напам'ять прочитати весь «Кобзар». Шевченко лишився на все життя найулюбленішим його поетом.

1875 року Франко кінчає гімназію і вступає до Львівського університету.

В ті часи до університету йшла буржуазна молодь — синки купців, промисловців, багатих селян, попів та інтелігенції. Синам бідних хлопів, ремісників та робітників вхід до вищої школи фактично був заказаний. Тільки одиниці проривалися туди, та й ті забували потім середовище, з якого самі вийшли. Вчилися з однією метою: зробити вигідну кар'єру, зайняти в буржуазному суспільстві високе положення, ставши, як пізніше глузував письменник, «рабом панським», або «рабом господнім».

Не таким був Франко. З юнацьких років він вважав себе сином народу. Він вчився для того, щоб, озброївшись знаннями, віддати всі свої сили справі боротьби за визволення трудящих. Університетська наука також не задовольняла його. Він продовжує і далі працювати над собою, збирає власну бібліотеку, хоч сам живе з випадкового заробітку, терпить нужду.

Я працював, як раб послушний,
Щоби для іншої борні
Здобути средств. Я був студентом,
Бажав науки і знання
І кождим дорожив моментом,
Щоб здобувати їх...

Він просиджує дні і ночі над книжками, а потім — слабій фізично, але окрилений новими думками — провадить незабутні суперечки серед своїх молодих друзів, гуртуючи їх навколо себе.

Щасливі дні, щасливі ночі,
Коли при свічці лойовій,
Хоч мерзли пальці, сліпли очі,
У цюпці темній та вогкій,
Забувши голод і утому,
Я так над книжкою сидів,

Гуляв у царстві золотому,
А зір розіскрений глядів
В безмежні, ясні горизонти...

Перед розбурханою уявою юнака поставали герої минулого, які в ім'я щастя і свободи людства йшли на страшні тортури, на мученицьку смерть. Згадувався великий страдник Шевченко, сибірський в'язень Чернишевський, вигнанець Герцен. Це вони мостили дорогу поколінню Франка, поколінню, що йшло гарячими слідами російських революційних народників, героїв Паризької комуни і бунтарів ріпницького Борислава. Світлі образи двох титанів духу, безстрашних цареворців Шевченка і Чернишевського, на все життя залишились для Франка високим прикладом служіння народу, зразком громадської мужності, незламності.

Франко раніше від своїх сучасників на Україні побачив ту нову суспільну силу, яка тільки народжувалась у Галичині, але якій належало майбутнє,— робітників. Він глибоко зрозумів становище трудящої людини в буржуазно-капіталістичному суспільстві. Скрізь, по всіх країнах світу, є бідні і багаті, експлуатовані й експлуататори. Але порядки капіталістичні не вічні. Вони повинні впасти, і на зміну їм «прийде життя нове у світ», коли не буде ні соціального, ні національного гноблення, не буде експлуатації людини людиною, прийде соціалізм. Хіба в ім'я цього не варт було боротися, не варт було віддати всі свої сили, всю кров — краплина за краплиною? Адже ув'язнений у Петропавлівській фортеці перед довголітнім сибірським засланням Чернишевський не переставав твердити: «Майбутнє світле й прекрасне. Любіть його, прагніть до нього, працюйте для нього, наближайте його, переносьте з нього в сучасне, скільки можете перенести!..» Хіба це не був приклад великої громадської мужності, твердого переконання, що новий, соціалістичний лад прийде, не може не прийти?

І. Франко захоплюється славнозвісним романом Чернишевського «Що робити?». У Галичині взагалі важко було дістати твори передових російських письменників. Через те всяку нову книжку читали й обговорювали колективно. Це були щасливі, світлі дні. Захоплені книгою, молоді ентузіасти мріяли про організацію комуни, про спільну працю в ній, про дружбу між людьми і народами, про вільну любов між чоловіком і жінкою.

Франко полюбив молоду дівчину Ольгу Рошкевич. Це було чисте, радісне захоплення. Йому було тоді 19—20 років, але в своїх листах до дівчини він виступає людиною цільною, серйозною, з ясними і твердими переконаннями. На жінку він дивився як на товариша, друга, у всьому рівноправного з чоловіком. Молодий Франко відкидав геть буржуазну любов, побудовану на матеріальній вигоді, відкидав буржуазну сім'ю, в якій жінка поставлена в рабські умови. Він доклав багато зусиль, щоб його дівчина, вихована в попівській сім'ї, стала йому другом і товаришем по роботі.

Гурток студентської молоді, очолений Франком, виходить мало-помалу на широку дорогу боротьби. Гуртківці беруть активну участь у пересиланні до Росії забороненої літератури, зв'язуються з російською політичною еміграцією. Квартира Франкового товариша Павлика, де жив Франко, стає явочною квартирою для гостей, що таємно перейшли кордон. Франко часто пішки обходить найглухіші закутки Галичини, вивчає життя людей найрізноманітніших соціальних верств, власними очима заглядає у всі шпарини наскрізь прогнилого буржуазного суспільства.

Наслідком глибокого вивчення економічного становища народу були твори Франка з життя трудящих, головне ж — його збірка «Борислав», в якій змальовано тяжке життя нафтових робітників або, як тоді їх називали, «ріпників».

В затхлій атмосфері тодішньої Галичини сміливий виступ Франка і очолюваного ним гуртка молоді справив враження грому серед ясного неба, вкрай переполошив галицьке міщанство. Зі Львова у найглухіші закутки країни поповзли чутки: в Галичині появились соціалісти! Про це заговорили великі пани в кав'ярнях, попи-уніати по церквах, ксьондзи по костьолах. Посипались доноси. Націоналістичні газети почали розповсюджувати про них найдивовижніші чутки, перебріхуючи їх на всі лади. Про діяльність Франка і його товаришів стало відомо урядові у Відні. В розпалі напруженої захоплюючої роботи на гурток молоді налітає поліція, і в червні 1877 року Франко з товаришами потрапляє за тюремні ґрати. Організовано було політичний процес соціалістів, на зразок численних тоді процесів по всій Австро-Угорщині.

Просидів Франко в тюрмі 9 місяців. На суді він тримався з гідністю, вміло захищав себе і від своїх поглядів не відрікався. Але належність його до таємної соціалістичної організації не була доведена. Та, незважаючи на це, суд визнав його винним в пропаганді соціалістичних ідей.

Після судового процесу всі відвернулись від Франка. Його викинули з організації «Просвіта», викинули з театрального товариства «Бесіда», батьки Ольги Рошкевич заборонили дочці зустрічатися з ним. Він опинився в нестерпно важкому становищі.

Але молодь не відвернулася від нього, не відвернулись і прості люди. Вірш «Товаришам із тюрми», написаний під час ув'язнення, став маніфестом передової молоді, яка кидала виклик експлуататорському суспільству, одверто поривала з старим життям, підносила прапор боротьби за щастя й свободу трудящих.

Обриваються звільна всі пута,
що в'язали нас з давнім життям:

з давніх брудів і думка розкута,—
ожиємо, брати, ожием!..

Наша ціль — людське щастя і воля,
розум владний без віри основ,
і братерство велике, всесвітне,
вільна праця і вільна любов!..

Під час першого арешту 1877—78 року Франко ще був далекий від розуміння наукового соціалізму Маркса—Енгельса. Він вважав себе «соціалістом по симпатії», так само як міг себе вважати соціалістом кожен простий селянин чи робітник. І це цілком природно. В. І. Ленін не раз говорив, що в кожній національній культурі є дві культури: культура буржуазна, здебільшого чорносотенна, і культура соціалістична або демократична. Буржуазна культура в буржуазній державі завжди є пануючою культурою,— соціалістична ж і демократична культура придушена. Але ці елементи народної, соціалістичної культури знищити ніхто і ніщо не зможе, як не можна знищити трудящу і експлуатовану масу народу, умови життя якої неминуче породжують ідеологію демократичну і соціалістичну.

В конкретно історичних умовах тодішньої Галичини Франко став виразником соціалістичних прагнень трудящої і експлуатованої маси народу. «Я син народа, що вгору йде, хоч був запертий в льох,— говорив він про себе.— Мій поклик: праця, щастя і свобода». Він вважав себе мужиком, що йде в передових лавах бійців великої визвольної боротьби.

Вийшовши з тюрми, Франко поновлює навчання в університеті, розгортає разом з своїми товаришами бурхливу громадсько-політичну діяльність. На початку 1878 р. він очолює видання першого на Україні бойового революційно-демократичного журналу «Громадський друг». Поліція з номера в номер конфіскує журнал, але Франко, змінюючи назву («Дзвін», «Молот»),

продовжує видавати його далі. Разом з тим він налагоджує широкі зв'язки з львівськими друкарями, входить до складу «Робітничого комітету» Львова, стає одним із редакторів польської робітничої газети «Праця», зав'язує тісніші зв'язки з провінцією, зокрема з такими робітничими центрами, як Борислав.

Діяльність Франка в робітничих гуртках Львова, які об'єднували робітників різних національностей — українців, поляків і євреїв, — примушувала його шукати для неї глибших, наукових основ. Він перечитує твори славетних російських критиків — революційних демократів — Чернишевського, Добролюбова, Писарева, твори великого англійського природознавця Дарвіна, нарешті, знайомиться з геніальними працями Маркса і Енгельса.

Щоб полегшити пропагандистську роботу в масах, Франко пише ряд праць, в яких простою, доступною для трудящих людей мовою викладає суть робітничого питання, роз'яснює, що таке соціалізм. Тоді ж він пише і друкує свою знамениту повість «Боа констріктор», в якій створив яскравий образ капіталістичного хижака, експлуататора Германа Гольдкремера.

Франко весь віддавався роботі. Тимчасом його особисте життя складалося дуже погано. Його заробітків ледве вистачало, щоб сяк-так одягтися і прохарчуватися. Він не пив ні горілки, ні вина, не курив тютюну, ходив завжди пішки. Відмовляв собі в усьому. Свої мізерні заробітки витрачав на видавничі справи. Працював з раннього рання до пізньої ночі, і навіть не мав де як слід відпочити.

В 1879 р. його забирають до австрійської армії і примушують марширувати на плацу перед казармами як солдата. Солдатом, правда, Франко пробув недовго. Кволе здоров'я (він хворів на груди), головне — політична неблагонадійність врятували його хоч від цього нещастя.

Далось взнаки і нещасливе кохання до Ольги Рошкевич. Перелякані арештом Франка і судом над ним, батьки Ольги заборонили їм не тільки зустрічатися, а й листуватись. Та молоді люди любили одне одного, — їх зв'язувала уже не тільки любов, а й спільні переконання. Потроху Франко втягував Ольгу та її сестру Михайлину в громадсько-політичну і літературну роботу. Вона збирала народні пісні, займалась перекладами з іноземних мов, виконувала доручення Франка, зокрема, збирала гроші на видання прогресивного журналу. І коли Ольга, виконуючи волю своїх батьків, вийшла заміж за іншого, він дуже страждав.

За Франком весь час стежили агенти таємної поліції. Уряд підозріло ставився до його діяльності, хоч вона формально не виходила нібито за межі австрійських законів. Життя і умови роботи стали нестерпними. В одному з своїх листів Франко писав: «Я, правду сказавши, після Іванової хати і одного дня не спочив і ходжу тепер, немов приголомшений... Просто розпука береться. А тут ще наші домашні шпіони слідять за кожним нашим кроком і псують послідні каплі доброго гумору. По місту казки дивовижні раз у раз: що вже нас арештували, то будуть арештовувати, стережіться, — то вішати будуть, — то процес виточать за «державну зраду» і т. п. ... Молодіж, котра досить радо горнеться до «Громадського друга», взяли в крипи, грозять... арештами всякому, хто з нами перестоює, тягають по канцеляріях та допрошують, — ну, пекло та й годі!..»

Через постійні утиски і переслідування з боку поліції, а також через брак коштів журнал «Громадський друг» припинив своє існування. Найближчий товариш Франка — Михайло Павлик, змушений був утекти за кордон, до Швейцарії. Франко опиняється, як він сам говорив, «на льоду».

На початку 1880 року він вирішив їхати на село, де

друзі обіцяли йому підшукати приватні уроки. По дорозі з Коломиї до Березова, в Яблонові, Франко зі своїм товаришем Геником несподівано були заарештовані. У Косові, недалеко від Яблонова, селянин стріляв у вїйта (старосту) і поранив його. В зв'язку з цим разом з кількома селянами були заарештовані Павликова сестра Анна, вчителька, і Франко з Геником. Поліція вважала, що постріл у Косові був викликаний агітацією Франка серед селян. Після трьох місяців слідчої тюрми в Коломиї Франка було відправлено етапом в рідне село. До Дрогобича його привели хворого, з високою температурою і посадили до «ями». Того ж дня, незважаючи на сльоту, жандарм повів його пішки до Нагуевич, як безпаспортного волоцюгу.

Пробувши тиждень у своєї рідні, яка сама жила у великих злиднях, Франко знову іде шукати заробітків, але, вкрай виснажений, захворів на пропасницю. В Коломиї він прожив у готелі тиждень, написав своє знамените оповідання «На дні» і на останні гроші послав до Львова. Кілька днів жив на три центи, знайдені на березі Пруту, а коли й їх не стало, залишився в кімнаті готелю і лежав на ліжку три дні голодний, в гарячці, чекаючи кінця. Посланий Геником чоловік врятував його від голодної смерті. За його порадою, Франко повертається до Дрогобича, бере паспорт, щоб поліція не змогла знову причепитися. Приїхавши до Березова, він кілька тижнів пролежав у Геника, де лікувався від пропасниці.

Але коломийський староста не міг спати спокійно, поки в його окрузі жив Франко. Він звелів арештувати його і привести до Коломиї.

Всю дорогу від Березова до Коломиї Франко йшов босоніж. Під час важкого переходу на ногах його позлазили нігті. Вкрай змученого і розбитого Франка привели до Коломиї. Він пред'явив старості свій паспорт. Староста затримав його як безпаспортного і тепер,

побачивши документ, розлютувався, та мусив відпустити, але тут же написав до львівського намісництва листа з проханням заборонити письменникові жити на Коломийщині. Намісництво прохання старости задовольнило, і Франко змушений був повернутися до Нагуевич ні з чим. Восени він переїхав до Львова, де знову почав учитися в університеті.

Другий арешт не зламав Франка. Його політичні вороги з табору націоналістично настроєних «народовців», а також уніатські попи і єзуїти всіляко цькували письменника і його товаришів, поширювали про них брудні наклепи. Але на захист поета виступила робітнича газета «Праця», яка з обуренням писала про сваволю жандармів. Львівські робітники видали на свої кошти оповідання Франка «На дні» і його знаменитий гімн «Вічний революціонер». Робочі люди любили і, як могли, оберігали Франка. Та довго протриматися у Львові він все ж таки не зміг. Почав виходити журнал «Світ», а Франко сидів на селі під наглядом жандарма і звідти керував роботою журналу. В журналі «Світ» за 1881—82 роки була надрукована його чудесна повість «Борислав сміється», перший у світовій літературі твір, в якому змальовано організовану боротьбу робітників проти капіталістичного гніту.

В Нагуевичах Франко жив у неймовірних злиднях. Він не мав навіть чобіт, щоб вийти на повітря, не було газової лампи, щоб не сліпнути ночами при каганці. Та при всьому цьому він розгорнув таку велетенську діяльність, що ми тепер можемо тільки дивуватися з його незвичайної енергії, з його невсипущої працездатності. Видання журналу «Світ» — це була лише незначна частка його роботи. Франко працює над перекладами з іноземних мов, збирає і вивчає народні (селянські і робітничі) пісні і буквально на очах приставленого до нього жандарма веде пропагандистську роботу в таємних гуртках селянської молоді навколишніх сіл.

Його вірші, переписані на окремих аркушиках паперу, розповсюджувалися серед селян як революційні листівки. В Нагуєвичах письменник продовжує вивчати твори Маркса і Енгельса, перекладає окремі розділи з їхніх праць.

Під впливом вчення Маркса і Енгельса у Франка остаточно склалось переконання, що соціалізм і є той новий, справедливий суспільний лад, який мусить прийти на зміну капіталізму, причому соціалізм не як прекрасна мрія далекого майбутнього, а як найближча мета всенародної боротьби.

Та в силу конкретних історичних обставин суспільно-економічного і політичного розвитку Галичини тих часів (відсталість, напівкустарний характер промисловості, нечисленність, неорганізованість і низький рівень політичної свідомості пролетаріату, наявність феодалських пережитків) Франко не завжди чітко уявляв собі, яким повинен бути соціалізм, вагався у виборі шляхів боротьби. Були в нього свої сумніви, свої помилки. І це природно. Однак важливим є те, що він безмежно вірив у народ, у його краще майбутнє, розумів, що воно прийде не само по собі, а за нього треба боротись. Франко не мав сумніву і в тому, що основною силою в цій боротьбі будуть організовані трудящі. Тим-то завжди він вважав своїм обов'язком, метою всієї своєї діяльності готувати народ до боротьби, організовувати його, згуртовувати, підносити його свідомість, дбати про його освіту. Він вірив у те, що дух революції, творчої енергії і непокори живе в серцях простих людей.

Треба тільки розбудити його.

Голос духа чути скрізь:
По курних хатах мужицьких,
По верстатах ремісницьких,
По місцях недолі й сліз.
І де тільки він роздасться —
Щезнуть сльози, сум нещастя,

Сила родиться й завзяття
Не ридать, а добувати,
Хоч сиnam, як не собі,
Кращу долю в боротьбі.

Так писав він в одній з найкращих поезій того часу — «Вічному революціонері».

Франко виправдував селянські бунти проти поміщиків і робітничі повстання проти капіталістів. Він підкреслював завжди, що експлуататори самі викликають кровопролиття, доводячи людей до відчаю. Але революція — це не дорога крові і всенародної руїни, як про те завжди писали й пишуть різні розбійники пера. Революція — це творче всенародне діяння.

І ніяка сила не зможе спинити могутній вал народного руху, бо дух революції, руху вперед — безсмертний.

Ні попівськії тортури,
Ні тюремні царські мури,
Ані війська муштровані,
Ні гармати лаштовані,
Ні шпiонське ремесло
В гроб його ще не звело!

Праця — основа всього суцього. Франко мріяв про той час, коли розбуджений до творчого діяння народ поєднає працю з наукою. Його натхненні гімни науці і людському розумові, звільненим від кайданів попівщини, лунали як бойові заклики і мали незвичайний вплив на передову молодь.

Нема, нема вже владаря грізного,
Нема помічника в тяжкій потребі,
Нема того, що світ створив з нічого, —
бога на небі!

На власному досвіді Франко переконався, що виступ передової молоді проти старого світу ганьби, тем-

ноти і безправ'я — важкий, повний небезпек, нужди, фізичних і моральних страждань. Через те він остерігав своїх товаришів від легковажного ставлення до труднощів, що встануть перед ними неминуче, закликав до мужності і витривалості:

І вас зі своїх зборів проженуть
Старих порядків лицарі гордії,
Ім'я і діла ваші прокленуть
І крикнуть: «Зрада! Пагубнії мрії!»
І вашу добру славу оплюють,
Брехнею й вас полічать між злодії,
Отрутою, замучених, напоять,
Надії ясні жовчею затроять,
На суд потягнуть вас, начиняють вами
Всі тюрми, все покличуть проти вас —
Людей і бога...
Борітеся! Терпіть! По всій землі
Рівняйте стежку правді! Де застали
Лиш гложжя, терня, там по вас нехай
Зазеленіє жито, наче гай!

Щоб підняти народ на боротьбу за краще майбутнє, потрібна організована й дисциплінована армія відданих справі людей. Франко уявляв їх як армію каменярів, що важкими молотами розбивають скелю — старий світ і прокладають дорогу свободи для майбутніх поколінь.

Отак ми всі йдемо, в одну громаду скуті
Святою думкою, а молоти в руках.
Нехай прокляті ми і світом позабуті!
Ми ломимо скалу, рівняєм правді п'юти,
І щастя всіх прийде по наших аж кістках.

Розголос Франкових виступів був величезний. Повага і любов до нього серед простих людей росли надзвичайно швидко. Краща, прогресивніша частина молоді визнала його за свого проводиря. Це не на жарт сполушило реакцію. Над «зарозумілим хлопом» Франком розпочалась жорстока розправа.

Свого журналу не стало, соціалістичну пропаганду довелось тимчасово згорнути. Куди не кидався він, всюди натикався на глуху стіну. Довелось «уклепувати згоду» з «народовцями», щоб використати сторінки їхніх газет і журналів як трибуну. З 1883 по 1886 рік включно тривала запекла боротьба Франка з «народовцями». Про нього розпустили чутки, що він відмовився від своїх переконань і став «вірноконституційним народовцем». Але це була неправда. Змушений друкуватися в народовських виданнях, Франко не поступався, проте, своїми поглядами, переконаннями. Тоді ж виходить його відома повість «Захар Беркут», в якій повсталий народ знищує свого гнобителя і зрадника — боярина Тугара Вовка. Франко кілька разів кидає редакцію народовського журналу «Зоря», шукає будь-де заробітків.

В 1885—86 роках Франко двічі їздив до Києва. Шукав у киян матеріальної і моральної підтримки. І не знайшов. Співчував йому композитор Микола Лисенко, але таких були одиниці.

У Києві Франко одружився з Ольгою Хоружинською. Буржуазно-націоналістичні діячі хотіли бачити в цьому скріплення союзу між Києвом і Львовом на ґрунті угоди перед урядами Росії і Австрії. Та Франко не підтримав надій політикуючих лібералів. Тоді народовці усувають його з свого журналу «Зоря».

1887 року Франко видає свою знамениту збірку поезій «З вершин і низин».

«Народовці» гадали собі, що молодий Франко, автор «Каменярів» і «Вічного революціонера», одшумує, наче молоде вино, заспокоїться і візьметься врешті «за розум». Але цього не сталося. Голос тридцятилітнього Франка не ослаб, а ще більше зміцнів. Писані і друковані в різний час політичні й сатиричні пісні його в добре скомпонованій збірці зазвучали ще гучніше, ще призивніше, як заклик бойової сурми.

Народовська критика одразу ж накинулася на Франка. Одбиваючи удари, що сипались на нього звідусюди, він рішуче пориває з народовцями і йде, як сам жартома казав, «у найми до сусідів», стає на десять літ активним співробітником польської прогресивної преси.

За десятиріччя з 1876 по 1886 рік Франко виріс у видатного письменника, відомого по всій Слов'янщині. В особі Франка в літературу Галичини прийшов новий тип художника слова, що зважився зачерпнути життя з самого суспільного дна і хлюпнути ним у літературу. Сільська біднота і заробітчани, ремісники і робітники, єврейські капцани і «голопуза» шляхта, безпритульні діти і ув'язнені тюрем, різна напівінтелігенція — вся ця різноязика і різношерста маса стала героями творів письменника, що для Галичини тих часів було новим і несподіваним.

Скільки цікавого й дивного постало перед зачудованим поглядом читача в тій темній, грубій, клекочучій масі «чорного» люду! Скільки чистого, високого чуття, скільки страждань і невтишого горя, скільки жорстокості й дикості, сплдженої віковою темнотою, — і скільки справжньої гуманності, своєрідних радощів і турбот, забобонів і щирої віри, злоби і насміхів, слів і проклять відкрилось перед очима читаючої публіки в житті упосліджених, гноблених і визискуваних людей!

Зі сторінок «Галицьких образків», оповідань, новел і повістей Франка, писаних в 80—90-і роки, постає страшна картина руїни, занепаду, здичавіння, що їх несе з собою капіталізм і місту і селу. Над усім цим гримить протестуючий, грізний голос Франка: «Пропадає людина!»

У кожному творі він обов'язково підкреслює, що так звані «покидьки» суспільства, «люди дна» не є такими від народження. Такими їх зробили умови життя буржуазного суспільства, в якому людина людині — вовк, в якому багатий, сильний пожирає бідного, кволого, в

якому все спрямоване на те, щоб торжествував багач і гинув злидар.

Очманілий, розчавлений тюрмою сільський наймит Бовдур («На дні»), що вже прибрав цілковиту подобу звіра, таїть в душі своїй іскру справжньої людяності, яка безжально затоптується оскаженілими тюремщиками. В душі шістнадцятилітнього хлопчика Йосла Штерна, визисканого і знищеного орендарем, жевріє вогник життєстверджуючої радості, що пориває її з мертвої води суспільного «дна» до світла! Але вогник той погасає за високими мурами тюрми. А над страшним кладовищем людських мрій про щастя, світло, радість життя лунає, наче кара, торжествуючий голос дармоїдів: «Ненавиджу низьку юрбу!»

В повістях своїх Франко піддає нещадній критиці життя і побут так званих верхів суспільства, цих «дармоїдів з водянистим мозком», які вважають себе за «основи суспільності».

Сила поміщика на селі лишалась непорушною. Франко писав про це з незрівнянною правдивістю.

Ось панський двір! На згір'ю край села
Пишається на сонці, наче рожа.
Тиша довкола нього залягла...
Вікон широких поглядом скляним
Глядить сей двір на все село в долині,—
Не скриєсь жодна хатка перед ним.
Червоний дах його і стіни сині,
Блискучі вікна, ганки, виноград —
Все те немов кричить сільській хатчині:
«Не смій дихнуть! Не перестань дрижати!
Хились і гнись! З твоїх занядрів темних
Сюди тобі чола вверх не підняти!
Ти дич! Ти варварство! Ти під'яремних
Волів житло, притулок хамських рас,
Печера, повна лютих гадів земних!..»

І цьому «гнізду культури», що ssало всі соки з селянства, Франко протиставляє моторошну своєю правдивістю картину галицького села.

На Підгір'ю села невеселі
Простяглися долом-долинами,
Мов край шляху на твердій постелі
Сплять старці, обвішані торбами...

З-поміж верб, та груш, та яворини
Чорні стріхи глипають, нагнувшись,
Мохом вкриті, корчами калини,
Мов на вітер ті сичі, надувшись.

Похилились смерекові стіни,
Там і сям стемпльовані дрючками,
Мов каліки, ждуть собі заміни,
Щоб спочить розбитими кістками.

Сліпуваті та тісні віконця
В старосвітських засувах ще ходять.
Чи лякаються ясного сонця
Ті, що вік свій в тих хатах проводять?..

В хаті піч трохи не в півкімнати
З запічком і припічком із глини,
Вічно тепла — то жолудок хати,
Величезний, як живіт дитини.

Хліб і страва — тут найстарша справа,
Ціль всіх змагань, замислів, турботи,
Мов родивсь сей люд лиш для роботи,
А на хліб вся праця йде кривава!..

* * *

У 80—90 роках ХІХ ст. масовий революційний рух по всіх країнах значно посилюється. Центр революційної боротьби переходить до Росії. В самій Галичині обставини різко змінилися. Вся країна ніби зрушила з усталених віками основ. Голод жене сотні тисяч знедолених людей світ за очі. Слабо розвинена промисловість не може забезпечити величезну армію безробітних. І вони наосліп ідуть в еміграцію. Франко спостерігав на власні очі цю картину страшної руїни.

Коли побачиш на пероні десь
Людей, мов оселедців тих, набито,
Жінок худих, блідих, аж серце рвесь,
Зів'ялих, мов побите градом жито,
Мужчин понурих і дітей дрібних
І купою брудні, старії фанти,
Навалені під ними і при них,
На лицях слід терпінь, надій марних,
се — емігранти.

Люди переходили кордон до Росії, до Угорщини, пішки йшли до морських портів — Гамбурга, Генуї, мерли, мов мухи, в дорозі і, перепливши океан, без засобів до життя, не знаючи мови, — «без язика», як писав тоді російський письменник Короленко, — потрапляли одразу ж до рук різних шахраїв-плантаторів, в справжнісіньке американізоване рабство.

Генуя довго, мабуть, не забуде,
Як то гостили в ній руськіі люди.
Будуть ще внукам казати проти ночі:
«Дивний тут люд кочував із півночі.
Рідну країну з слізьми споминав він,
Але з прокляттям із неї тікав він...»

Серце Франкове розривалося, коли він дивився на страждання простих людей. Адже він жив тільки для них! Треба було вживати якихось заходів.

На селах почався масовий рух селянства, організуються народні зібрання (віча). На них верховодили попи і націоналістично настроєна інтелігенція. Треба було вирвати селянський рух з-під впливу різних пройдисвітів. А для цього потрібна була партія, організаційний центр руху. 1889 року Франко разом з Павликом закладає основи радикальної партії, яка прагнула домогтися корінних реформ, з метою поліпшити становище трудящих.

Але вороги також не спали. Налякані масовим революційним рухом, українські пани пішли на союз з

польськими поміщиками і урядом проти свого народу, оголосили загальну згоду і назвали її «ною ерою». Франко знову потрапляє під арешт. Обвинувачують його в тому, що він агітує за відрив Галичини від Австро-Угорщини і приєднання її до Росії. Це була, звичайно, брехня. Франко боровся за возз'єднання всього українського народу, але не за приєднання Галичини до царської Росії.

Він глибоко шанував передову російську культуру, схилявся перед кращими синами Росії — Белінським, Герценом, Чернишевським, Добролюбовим, Щедріним, Некрасовим, але російський царизм був для нього таким же ворогом, як і австро-угорський уряд. Франко чекав революції в Росії, яка уможливила б возз'єднання українського народу.

Вийшовши з-під арешту, він гаряче береться знову за роботу. Починає виходити газета радикалів — «Народ». Франко і Павлик намагаються надати масовому рухові інтернаціональний характер. Для цього вони налагоджують зв'язки з поляками, чехами, з балканськими слов'янами, з угорцями. Особливу ж увагу Франко приділяє революційному рухові в Росії.

Про діяльність Франка і Павлика знав відомий російський марксист Плеханов, який організував у Женеві групу «Визволення праці». Плеханов дуже високо ставив художню творчість Франка і надавав великого значення його діяльності. Пізніше Франко налагоджує зв'язки з російськими соціал-демократами, на чолі яких стояв В. І. Ленін, і регулярно одержує всю соціал-демократичну літературу, зокрема ленінську «Искру».

Чого домагався Франко з радикалами? Корінних аграрних реформ. Село занепадає, бідніе, маси людей ідуть шукати роботи. Слабо розвинена промисловість не може задовольняти всіх роботою. Робоча сила стає дешевою. Руйнування села таким чином б'є по робітникові. Як вийти з цього становища? Треба землю зро-

бити власністю всього народу. Треба дрібне селянство об'єднати в колективи для спільного обробітку землі. Треба поміщикам і глитаєві на селі протиставити організований сільськогосподарський колектив бідноти. І не домагатися цього від уряду, не просити реформ згори, а організувати масовий рух і силою знизу примусити уряд виконувати волю народу. Франко не вірив у буржуазні «свободи», в конституцію. Він гостро висміював їх.

Надоїло самовладно львові панувати,
Довелося хоч-не-хочеш конституцію дати.
Радість у звірячій царстві: «От тепер нам гарно!
Бо хоч будуть брати й драти, то парламентарно!»

Радикальна партія багато зробила для організації і політичного виховання мас. Агітатори партії розгорнули величезну роботу серед трудящих. Сам Франко був найбільш активним агітатором. Великого піднесення всенародний рух досягнув під час виборів 1895—97 років. Кілька разів народ висував Франка як свого кандидата до Державної ради. Але пани провалювали його кандидатуру. Особливо грізного характеру набув народний рух під час виборів 1897 року. Намісник Галичини граф Казімір Бадені на придушення руху кинув солдатів і поліцію. Тільки ціною крові вдалося урядові тимчасово загальмувати рух.

Намічений радикалами і Франком план не здійснився. Змусити уряд на проведення аграрних реформ не вдалося. Але робота не пропала марно. Франко бачив масове пробудження народу, його потяг до активного політичного життя.

90-і роки були роками могутнього розквіту письменницького таланту Франка. Про його народну драму «Украдене щастя», його поетичні збірки «Зів'яле листя» і «Мій Ізмарагд», його повісті «Борислав сміється», «Захар Беркут», «Для домашнього огнища» і «Основи су-

спільності» знали не тільки на Україні, а й у Росії, Польщі, Чехії, Угорщині, Болгарії, Сербії, Німеччині. Ім'я Франка стало відоме як ім'я одного з провідників народно-демократичного руху Слов'янщини. Тим більшою стала ненависть до нього його політичних ворогів.

Франко жив дуже скромно. Але тепер він мав уже сім'ю, малих дітей. Дружина була вірною його помічницею, і вони сяк-так перебивалися із біди в біду. Арешти, переслідування не давали закінчити університет. Тільки на початку 90-х років Франко завершує університетську освіту і то — не у Львові, а в Чернівцях. Він був уже відомим ученим і письменником, але треба було офіційно оформити учений ступінь. З цією метою Франко їде до Відня, пише там наукову працю, блискуче захищає її у відомого професора Ягіча, і йому присуджують науковий ступінь доктора філософських наук. Він мріє про викладацьку роботу у Львівському університеті.

Ще перед цим Франко кілька разів намагався стати викладачем університету, але його не приймали. 1894 року помер професор Львівського університету Ом. Огоновський. Франко сподівається зайняти його посаду. Але націоналісти переполошилися. З Києва до Львова було відряджено М. Грушевського, і він доклав усіх зусиль, щоб кандидатуру Франка провалити. Цісарському намісникові в Галичині графові Бадені донесли, що Франко судився за державну зраду, що він жонатий на росіянці, має четверо нехрещених дітей і т. п. Хіба можна допустити, щоб політичний злочинець, соціаліст і безбожник виховував університетську молодь? І що це буде за професор з подертими ліктями?

Так Франкові і не довелося викладати в університеті.

Ще більш розлютилися реакціонери всіх мастей, коли Франко на виборах 1897 року погодився бути кандидатом від селян до Державної ради. Його ганьбили

скрізь як тільки могли. Тяжкі переживання звалили Франка з ніг. Він лежав у ліжку хворий, а до квартири його, шукаючи захисту від оскаженілих солдатів і поліції, йшли скривавлені, тяжко поранені селяни-виборці. Доведена до відчаю дружина, перелякані діти не знали, що робити. Але хворий Франко дав усім потерпілим притулок і допомогу. В житті Франка це були страшні дні. Уряд, реакційна галицька інтелігенція, попи і польські пани виступили проти нього єдиним фронтом. Але як не намагалися вороги топтати в болото ім'я великого письменника, він витримав усе, бо не був самотній. За ним ішла передова талановита молодь, його учні і соратники. За нього були прості люди — робітники і селяни, які бачили в ньому свого захисника. Франка радувало також і те, що українська література, незважаючи на утиски і заборони, успішно розвивалась. З'явилися такі письменники, як Коцюбинський, Стефаник, Леся Українка, Мартович, Кобилянська, Черемшина, Кобринська, Ковалів і багато інших. Наче поверталися дні його молодості...

Все своє життя Франко боровся за соціальне і національне визволення свого народу, за возз'єднання Галичини з Україною. Поступово він прийшов до твердого переконання, що своїми власними силами трудящі Галичини не зможуть звільнитися від кайданів соціального і національного рабства.

Франко добре розумів, що боротьба тільки за національне визволення нічого не дасть трудящим, — замість «чужих» панів на шию трудящих сядуть «свої» пани. Національне визволення українського народу неможливе без корінної перебудови соціального ладу на основах соціалізму. Так думав Франко.

І коли в Росії почалась у 1905 році революція, він не тільки привітав її, а намагався всіма силами розчистити їй путь на Україні. Франко гостро виступив проти занепадницької літератури, яка відвертала увагу

трудящих від революційної боротьби, підривала їх політичну активність. Як Горький у Росії, так Франко на Україні високо підніс бойовий прапор своїх попередників — Шевченка, Некрасова, Чернишевського, Добролюбова, повів за собою все прогресивне в літературі.

Щодня прості люди Львова могли бачити постарілого, зламаного недугою поета, який з буханцем хліба під пахвою повертався з роботи додому. По путі він звертав до кафе «Монополь» випити склянку мінеральної води чи кави і переглянути свіжі газети. В Росії йшли барикадні бої, палали села в повстаннях. В газетах було багато брехні, але він шукав і знаходив у них те, що йому було потрібне. Хвиля революції перекочувалась через кордони. Скрізь по Галичині почалися робітничі і селянські страйки. Не вірте базікам і всяким політичним шахраям,— говорив Франко,— революцію здійснюють мозолисті руки народу, а не балакучі і брехливі язики панських наймитів. Література повинна йти в передніх колонах бійців як піднесений вгору бойовий прапор, а не плестися в хвості. Літературі потрібен «вогонь в одежі слова», а не словесна полова! гримів голос Франка.

Сучасна пісня — не перина,
Не гошпитальнее лежання,—
Вона вся пристрасть і бажання,
І вся вогонь і вся тривога,
Вся боротьба і вся дорога,
Шукання, дослід і погоні
До мет, що мчать по небосклоні...

Героями літератури повинні бути люди з сильним характером, мужні і незламні,— вожді і разом слуги, сини народу.

Таким літературним героєм став Мойсей з однойменної поеми Франка.

Поєма «Мойсей» написана Франком як безпосередній відгук на революцію 1905 р. в Росії. Це був гімн повсталому народу, гімн революції. Геніальний твір Франка справив величезне враження на сучасників і особливо на передову молодь, яка в образі Мойсея бачила світлий образ самого Франка.

Все, що мав у житті, він віддав
Для одної ідеї,
І горів, і яснів, і страждав,
І трудився для неї.

«В своїй убогій хаті сидів він за столом босий і плів рибацькі сіті, як бідний апостол. Плів сіті і писав поєму «Мойсей». Не знаю, чи попалася риба в його сіті, але душу мою він полонив своєю поємою», так писав про свого вчителя і друга Михайло Коцюбинський, видатний український письменник.

А коли революція в Росії зазнала поразки, Франко не приєднався до тих, хто злякався чорної реакції і сіяв у народі страх, хто замітав сліди своїх зв'язків з революціонерами. Таких він ганьбив як зрадників. Він писав:

Блаженний муж, що в хвилях занепаду,
Коли заглухне й найчуткіша совість,
Хоч диким криком збуджує громаду,
І правду й щирість відкрива, як новість.
Блаженний муж, що серед гвалту й гуку
Стоїть, як дуб, посеред бур і грому,
На згоду з підлістю не простягає руку,
Волинь зламатися, ніж поклониться злому...

Ще на початку 80-х років Франко мріяв «про людське братерство нове», він чекав і все своє життя працював для нього.

І бачив я в думці безмежні поля:
Управлена спільним трудом, та рілля
Народ годувала щасливий, свободний.
Чи ж це Україна, чи ж це край мій рідний?..
...Так, це Україна, свободна, нова!..

Життя Франка, за його словами, «воєнним табором тяглося». Він ніколи не намагався стати вождем свого народу, він вважав себе то простим каменярем, то солдатом, то слугою народу. Ціль його життя і діяльності була благородна: щастя мільйонів простих людей на землі.

В своїй промові на ювілейному вечорі, присвяченому двадцятип'ятиліттю його творчості (1898 р.), Франко так сказав про себе: «Яко син селянина, вигодуваний твердим мужицьким хлібом, я почував себе до обов'язку віддати працю свого життя тому простому народові. Вихований у твердій школі, я відмалку засвоїв собі дві заповіді. Перша — то було власне почуття того обов'язку, а друга — то потреба ненастанної праці».

І справді, Франко за сорок літ зробив стільки, що все, написане ним, може скласти не менш як сто томів творів. Це була людина незвичайної працездатності, різностороннього обдарування: поет, прозаїк, драматург, перекладач, вчений, громадсько-політичний діяч.

Його ненавиділи пани, попи-езуїти. Навколо прикутого до ліжка поета звивалась гадюча брехня торжествуючого міщанства: Франко великий грішник! Безбожник Франко кається в своїх гріхах! Але Франко не «каявся», не поступався жодним з своїх переконань. Орлиний слух його чекав нових ударів грому народної революції тоді, коли над Європою палала страшна пожежа світової війни.

Осінь 1915 року. Галичина — арена братовбивчої війни. У воєнному госпіталі, в маленькій кімнатці, лежить розбитий недугою Франко. Його одвідують чужі люди. Дружина десь в лікарні тяжко хвора. Одного сина він поховав ще в 1912 році. Два інші сини — на фронті, солдати австрійської армії. Дочка в Києві, по той бік фронту. І нема близької людини, яка б могла постійно бути коло нього.

Весна 1916 року. Над Карпатами криваві спалахи

війни. А сади — цвітуть, і будинок, в якому жив Франко, потопає в морі зелені. До будинку йдуть люди — гімназисти, студенти, солдати, селяни, робітники, інтелігенти. Однакова печаль стискає їхнє серце: помер Франко. Він лежить у ліжку, прикритий блаґеньким простирадлом, обкладений свіжими квітами. Кімнату заповнює натовп. Перед ліжком навколішки стоять два молоді гуцули-солдати і плачуть...

А в цей час в одній із гімназій Львова учитель, колишній друг Франка, говорить учням: «Ідїть і подивіться на великого поета України!.. Ідїть і запам'ятайте на все життя обличчя цієї незвичайної людини!..»

Було це 28 травня 1916 року.

Пам'ять народна зберігає в своїх переказах і легендах світлий образ Франка. З його ім'ям у серці помирали герої в катівнях панської Польщі. Ім'я його прийняла на себе гвардія народних месників, що піднялась на боротьбу проти фашистських окупантів.

От чому надзвичайна сесія Всесвітньої Ради Миру, що відбулася 9 квітня 1956 року в Стокгольмі, ухвалила відзначити в цьому році по всіх країнах світу сторіччя з дня народження Івана Яковича Франка. От чому люди доброї волі всього світу шанують його світлу пам'ять.

10 коп.

ДОРОГИЙ ЧИТАЧУ!

Обов'язково придбай і прочитай цю книжку! В ній розповідається про життя і діяльність великого сина України, письменника, революціонера-демократа Івана Яковича Франка, 100-річчя з дня народження якого відзначають народи всього світу.

ДЕРЖЛІТВИДАВ УКРАЇНИ

~~ДЕРЖЛІТВИДАВ УКРАЇНИ~~